

Qazaqstan Respýblıkasy Zańnama jáne ququqtyq aqparat institýtynyń

JARSHYSY

gylymi-ququqtyq jýrnal №3 (70)-2022

Құрылтайшы және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама және құқықтық
ақпарат институты» ШЖҚ РМК
2006 жылдан бастап шығады
Журналдың материалдары
www.zqai.kz

сайтында орналастырылған
Заң ғылымдары бойынша диссертациялардың
негізгі ғылыми нәтижелерін жариялауға
арналған басылымдар тізіліміне енгізілген
(ҚР БҒМ БҒССҚК 14.02.2022 ж.
№38 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәрпеков Р.Қ. - з.ғ.к., Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері (Астана, Қазақстан) –
(төраға)
Абайділинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Барнаул, Ресей)
Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург, Ресей)
Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)
Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)
Унзила Шапақ – з.ғ.д. (Астана, Қазақстан)

Бас редактор

Дүйсенов Е.А. – з.ғ.к.

Редакциялық алқа құрамы

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов, Ресей)
Жанғарашев Р.М. – LL.M. (Астана,
Қазақстан)
Исмағұлов К.Е. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Ишеев К.А. – з.ғ.д., доцент (Мәскеу, Ресей)
Қазбаева Ә.Г. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Қайырбаева Л.К. – PhD (Астана, Қазақстан)
Князова А.Ж. – LL.M. (Астана, Қазақстан)
Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Нұрғазин Б.Қ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)
Нұрмағамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск, Ресей)
Примашев Н.М. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)
Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)
Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)
Финк Д.А. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)

Редактор – Қолтубаева Г.Б.
Беттеуші – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Қазақстан Республикасы Ақпарат
және коммуникациялар министрлігі
Ақпарат комитетінің
БАҚ есепке қою туралы куәлігі
№ 17761-Ж 25.06.2019 ж.
(Алғашқы есепке қою кезі
№6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы: Қазақстан Республикасы,
101000, Астана қ., Қабанбай-батыр даңғ.,
19, С-блогы, 306-каб., тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Редакция бағанасы..... 7

Конституциялық және әкімшілік құқық

Р.Қ. СӘРПЕКОВ Ғылыми лингвистикалық
сараптама жүргізу заң шығару процесінің
маңызды кезеңі есебінде 13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА

Қазақстандық қоғамның құқықтық мәдениетін
арттыру бойынша ұсыныстар 20

А.А. АМАНГЕЛДІ Қазақстан Республикасында
Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің кейбір
аспектілерін қолдануды құқықтық талдау 27

С.С. ҚАРЖАУБАЕВ Қазақстандағы Адам
құқықтары жөніндегі уәкіл институтын
жетілдіру туралы 39

З.З. НҰРЫШ, Е.И. ИСИБАЕВА Құқық
шығармашылық механизміндегі лоббизмнің
саяси бағдары 47

Азаматтық және азаматтық-процестік құқық

А.Ж. КИЯЗОВА Қазақстан Республикасында
өзін-өзі реттеу институтының жұмыс істеуін
нормативтік қамтамасыз ету 58

Д.Б. РАЗИЕВА, Н.Е. ЕСЕНЖОЛОВ Еңбек
құқығындағы тәртіптік жазаларды іске асыру
тиімділігінің теориялық-құқықтық аспектілері 69

Ш.У. БУРАШОВ, И.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,
М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА Жоғары кәсіптік білім беру
саласындағы білім беру қызметтерін тұтынушылардың
құқықтарына азаматтық-құқықтық реттеу 80

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. АЛШЫМБЕК
Қазақстан Республикасының заңнамасында
белгіленген ерлі-зайыптылардың және бұрынғы
ерлі-зайыптылардың мүлктік құқықтарын
қамтамасыз етуге кепілдіктер жүйесіндегі
алименттік міндеттемелердің мәні 90

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Қылмыстық
іс бойынша дәлелдемелердің қайнар көзі ретінде
заңгердің ғылыми қорытындысының жіберілуі 101

Б.Ж. КЫЗДАРБЕКОВА, А.К. ОРАЗБЕКОВА Адам саудасына қарсы іс-қимылды қылмыстық-құқықтық қамтамасыз ету мәселесіне	110
Г.Ж. ОСМАНОВА, А.Р. БИЖАНОВА Бір қылмыстық құқық бұзушылық үшін көзделген жазадан гөрі неғұрлым жеңіл жаза тағайындау және оның ҚР ҚК-гі жазаны жеңілдету жүйесіндегі орны	119
А.С. АХМЕТОВ, В.Н. ЖАМУЛДИНОВ Құқықтық мәдениеттің мазмұнының қазіргі мәселелері.....	130
Д.Д. ЖАМПЕИСОВ, Д.Д. ЖАМПЕИСОВ Халықтың көші-қоны саласындағы құқық шығармашылық пен құқық қолдануды жетілдірудің өзекті мәселелері	138
Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану	
А.А. НУКУШЕВА, Б.Ж. АЙТИМОВ Қазақстандағы және шет елдердегі тұрмыстық қалдықтарды басқарудың құқықтық аспектілері: салыстырмалы-құқықтық талдау.....	148
С.Т. ТЛЕУБЕКОВ, С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Г. ПАЛАО МОРЕНО (Валенсия, Испания) ДСҰ шеңберіндегі дауларында Қазақстанның үшінші тарап ретінде қатысуы.....	160
А.А. НУКУШЕВА Атом энергетикасы саласындағы реттеудің халықаралық-құқықтық аспектілері.....	171
Құқықтық мониторинг	
А.Г. ҚАЗБАЕВА, К.Е. ИСМАҒҰЛОВ Қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл туралы заңнаманың тиімділігін талдау	181
О.Б. ФИЛИПЕЦ Тәрбиелік әсері бар мәжбүрлеу шараларының құқықтық табиғаты туралы Қазақстан Республикасы заңнамасының мониторингі.....	189
М.И. ДЯЧУК Қазақстан Республикасындағы реттеуші құмсалғыш: оны жетілдіру жолдары	196
Мемлекеттік тілдегі заңшығармашылық практикасынан	
А.К. МАХАМБЕТОВА Терминологияны біріздендіру қағидатының рөлі.....	205
Жас ғалым мінбері	
А.Е. АСАНОВ Қазақстан Республикасындағы жеке сот орындаушылар институтының тиімділігін қамтамасыз ету	214
К.Ю. ПРОСКУРИНА Ақша функцияларын орнатудың құқықтық нысандары: құн өлшемі, айналыс құралы, әлемдік ақшаның қызметі	225
М.К. ЖУРУНОВА ЕАЭО-дағы еңбек бостандығы қағидатын ұстанудың конституциялық кепілдігін құқыққолдану тәжірибесінде қолданудың кейбір мәселелері	235
ВАН ХЭЙОНГ Халықаралық қылмыстық соты әділетінен тыс: АСЖ&НҚ құру жолы.....	245
В.Б. ТАПАКОВА Адам құқықтарының ғылыми тұжырымдасын қалыптастыру мәселелері: тарихи-құқықтық аспектілері	254
«Жаршының» архивтегі беттері	
Құқық қорғау органдарының қызметі туралы заңнаманы жетілдіру жөніндегі заң жобалау жұмысын ғылыми қамтамасыз ету: Н.А. Сартаеваның ғылыми жарияланымдарына қайта оралғанда	263

ВЕСТНИК

Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан

научно-правовой журнал №3 (70)-2022

Учредитель и издатель:
РГП на ПХВ «Институт законодательства
и правовой информации
Республики Казахстан»
Издаётся с 2006 года
Все материалы журнала размещаются на
сайте www.zqai.kz
Включен в перечень изданий для публикации
основных научных результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ КОКСОН МОН РК №38
от 14.02.2022 г.)

Состав Редакционного совета
Сарпеков Р.К. – к.ю.н., Заслуженный
деятель Казахстана (Астана, Казахстан) –
(председатель)
Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Абызов Р.М. – д.ю.н. (Барнаул, Россия)
Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург, Россия)
Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Мельник Р.С. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Казахстан)
Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Унзила Шапак – д.ю.н. (Астана, Казахстан)

Главный редактор
Дюсенов Е.А. – к.ю.н.

Состав Редакционной коллегии
Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)
Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов, Россия)
Джангарашев Р.М. – LLM (Астана,
Казахстан)
Исмагулов К.Е. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Ишсков К.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)
Казбаева А.Г. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Каирбаева Л.К. – PhD (Астана,
Казахстан)
Киязова А.Ж. – LLM (Астана, Казахстан)
Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Челябинск,
Россия)
Примашев Н.М. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)
Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Каменно-
горск, Казахстан)
Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)
Финк Д.А. – к.ю.н. (Астана, Казахстан)

Редактор – Колтубаева Г.Б.
Верстка – Тасирова А.С.
Тел.: 8 (7172) 26-61-29

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 17761-Ж
от 25.06.2019 г. Комитета информации
Министерства информации и коммуникаций
Республики Казахстан (Первичная постановка
на учет №6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес: Республика Казахстан, 010000,
г. Астана, пр. Кабанбай батыра, 19,
блок С, каб. 306, тел. 8 (7172) 26-61-22
www.zqai.kz, E-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Колонка редакции9

Конституционное и административное право

Р.К. САРПЕКОВ Проведение научной
лингвистической экспертизы как важнейший
этап нормотворческого процесса 13

Б.К. НУРГАЗИНОВ, А.Н. ОСПАНОВА
Предложения по повышению правовой
культуры казахстанского общества 20

А.А. АМАНГЕЛЬДЫ Правовой анализ
применения некоторых аспектов
Административного процедурно-процессуального
кодекса в Республике Казахстан 27

С.С. КАРЖАУБАЕВ О совершенствовании
института Уполномоченного по правам человека
в Казахстане 39

З.З. НУРЫШ, Е.И. ИСИБАЕВА Политическая
ориентация лоббизма в механизме правотворчества 47

Гражданское и гражданско-процессуальное право

А.Ж. КИЯЗОВА Нормативное обеспечение
функционирования института саморегулирования
в Республике Казахстан 58

Д.Б. РАЗИЕВА, Н.Е. ЕСЕНЖОЛОВ Теоретико-
правовые аспекты эффективности реализации
дисциплинарных взысканий в трудовом праве 69

**Ш.У. БУРАШОВ, И.Ж. АЗРЕТБЕРГЕНОВА,
М.Т. БЕЙСЕНБАЕВА** Гражданско-правовое
регулирование прав потребителей образовательных
услуг в сфере высшего профессионального
образования 80

Ф.Г. ИБРАГИМОВА, Д.Б. АЛШЫМБЕК
Значение алиментных обязательств в системе
гарантий обеспечения имущественных прав
супругов и бывших супругов по законодательству
Республики Казахстан 90

Уголовное право и уголовный процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Допустимость
научного заключения юриста как источника
доказательств по уголовному делу 101

Б.Ж. КЫЗДАРБЕКОВА, А.К. ОРАЗБЕКОВА К вопросу уголовно-правового обеспечения противодействия торговле людьми	110
Г.Ж. ОСМАНОВА, А.Р. БИЖАНОВА Назначение более мягкого наказания, чем предусмотрено за данное уголовное правонарушение и его место в системе смягчения наказаний по УК РК.....	119
А.С. АХМЕТОВ, В.Н. ЖАМУЛДИНОВ Актуальные вопросы содержания правовой культуры.....	130
Д.Д. ЖАМПЕИСОВ, Д.Д. ЖАМПЕИСОВ Актуальные вопросы совершенствования правотворчества и правоприменения в сфере миграции населения.....	138
Международное право и сравнительное правоведение	
А.А. НУКУШЕВА, Б.Ж. АЙТИМОВ Правовые аспекты управления бытовыми отходами в Казахстане и зарубежных странах: сравнительно-правовой анализ.....	148
С.Т. ТЛЕУБЕКОВ, С.Ж. АЙДАРБАЕВ, Г. ПАЛАО МОРЕНО (Валенсия, Испания) Участие Казахстана в спорах в рамках ВТО в качестве третьей стороны.....	160
А.А. НУКУШЕВА Международно-правовые аспекты регулирования в области атомной энергетики	171
Правовой мониторинг	
А.Г. КАЗБАЕВА, К.Е. ИСМАГУЛОВ Анализ законодательства о противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма	181
О.Б. ФИЛИПЕЦ Мониторинг законодательства Республики Казахстан о правовой природе принудительных мер воспитательного воздействия.....	189
М.И. ДЯЧУК Регуляторная песочница в Республике Казахстан: пути совершенствования	196
Из практики законотворчества на государственном языке	
А.К. МАХАМБЕТОВА Роль принципа унификации терминологии.....	205
Трибуна молодого ученого	
А.Е. АСАНОВ Обеспечение эффективности института частных судебных исполнителей в Республике Казахстан	214
К.Ю. ПРОСКУРИНА Правовые формы установления денежных функций: мера стоимости, средство обращения, функция мировых денег.....	225
М.К. ЖУРУНОВА Некоторые вопросы применения в правоприменительной практике конституционной гарантии соблюдения принципа свободы труда в ЕАЭС.....	235
ВАН ХЭЙОНГ За пределами правосудия Международного уголовного суда: путь к созданию ACJ&HR.....	245
В.Б. ТАПАКОВА Проблемы формирования научной концепции прав человека: историко-правовые аспекты.....	254
Архивные страницы «Вестника»	
Научное обеспечение законопроектной работы по совершенствованию законодательства о деятельности правоохранительных органов: возвращаясь к научным публикациям Сартаевой Н.А.....	263

Bulletin of Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan

JARSHYSY

scientific and legal journal №3 (70)-2022

Founder and publisher:
RSE on the REM «Institute of Legislation and Legal information of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed on the website
www.zqai.kz
Included in the list of publications of basic scientific results of dissertations on legal sciences (Order CCES MES RK №38 from 14.02.2022)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. – c.j.s., Honored Worker of Kazakhstan (Astana, Kazakhstan) – (Chairman)
Abayeldinov E.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Barnaul, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Melnik R.S. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Malinovskiy V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Unzila Shapak – d.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Chief Editor

Dyussenov Ye.A. – c.j.s.

Editorial Board members

Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Russian)
Dzhangarashev R.M. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Ismagulov K.Y. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Ishekov K.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Kazbayeva A.G. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Kairbaeva L.K. – PhD (Astana, Kazakhstan)
Kiyazova A.Zh. – LLM (Astana, Kazakhstan)
Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Nurgazinov B. K. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Nurmagametov R.G. – PhD (Chelyabinsk, Russian)
Primashev N.M. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek, Kyrgyzstan)
Fink D.A. – c.j.s. (Astana, Kazakhstan)

Editor – **Koltubaeva G.B.**

Layout – **Tasirova A.S.**

Tel.: 8 (7172) 26-61-29

The certificate of registration of mass media
№17761-G from 25.06.2019 from
the Information Committee of the Ministry
of Information and Communications
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address: The Republic of Kazakhstan, 010000,
Astana, Kabanbay-batyr ave., 19,
block C, office 306, тел.: 8(7172) 26-61-22
www.zqai.kz, e-mail: instzak-kz@mail.ru
institutzakonodatelstva@gmail.com

Editorial 11

Constitutional and Administrative Law

R.K. SARPEKOV Conducting scientific linguistic expertise as the most important stage of the rule-making process 13

B.K. NURGAZINOV, A.N. OSPANOVA Proposals for improving the legal culture of kazakhstan society 20

A.A. AMANGELDY Legal analysis of the application of some aspects of the Administrative procedural code in the Republic of Kazakhstan 27

S.S. KARZHAUBAYEV On improving the institution of the Commissioner for human rights in Kazakhstan 39

Z.Z. NURYSH, E.I. ISIBAYEVA Political orientation of lobbying in the mechanism of law-making 47

Civil and Civil Procedure Law

A.ZH. KIYAZOVA Regulatory support of the functioning of the institute of self-regulation in the Republic of Kazakhstan 58

D.B. RAZIYEVA, N.Y. YESENZHOLOV Theoretical and legal aspects of the effectiveness of the implementation of disciplinary penalties in labor law 69

SH.U. BURASHOV, I.ZH. AZRETBERGENOVA, M.T. BEISENBAYEVA Civil law regulation of consumer rights educational services in the field of higher professional education 80

F.G. IBRAGIMOVA, D.B. ALSHYMBEK The importance of alimony obligations in the system of guarantees for the property rights of spouses and former spouses under the legislation of the Republic of Kazakhstan 90

Criminal law and Criminal procedure

A.N. AKHPANOV, A.L. KHAN Admissibility of a lawyer's scientific opinion as a source of evidence on criminal case 101

B.ZH. KYZDARBEOVA, A.K. ORAZBEOVA To the question of criminal legal support of counteraction to human traffickin 110

G.ZH. OSMANOVA, A.R. BIZHANOVA The imposition of a more lenient punishment than that provided for this criminal offense and its role in the leniency system under the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan.....	119
A.S. AKHMETOV, V.N. ZHAMULDINOV Topical issues of the content of legal culture	130
D.A. ZHAMPEISOV, D.A. ZHAMPEISOV Current issues of improvement of legislation and law enforcement in the sphere of population migration.....	138
International law and Comparative law	
A.A. NUKUSHEVA, B.Zh. AITIMOV Legal aspects of household waste management in Kazakhstan and foreign countries: comparative legal analysis.....	148
S. TLEUBEKOV, S. AIDARBAYEV, G. PALAO MORENO (Valencia, Spain) Participation of Kazakhstan in disputes in the framework of WTO as a third party	160
A.A. NUKUSHEVA International legal aspects of regulation in the sphere of nuclear power industry	171
Legal monitoring	
A.G. KAZBAYEVA, K.E. ISMAGULOV Analysis of the efficiency of legislation on countering the legalization (money-laundering) of proceeds from crime and the financing of terrorism	181
O.B. FILIPETS Monitoring of the legislation of the Republic of Kazakhstan on the legal nature of compulsory educational measures	189
M.I. DYACHUK Regulatory sandbox in the Republic of Kazakhstan: ways to improve it.....	196
From the lawmaking practice in the official language	
A.K. MAKHAMBETOVA The role of the principle of terminology unification	205
Young researchers' tribune	
A. ASSANOV Ensuring the efficiency of the institute of private bailiffs in the Republic of Kazakhstan	214
K.Y. PROSKURINA The legal forms of establishing monetary functions: measure of value, medium of circulation, function of world money.....	225
M.K. ZHURUNOVA Some issues of application in law enforcement practice of the constitutional guarantee of compliance with the principle of freedom of labor in the EAEU.....	235
WANG HEYONG Beyond the ICC'S justice: the road to construction of ACJ&HR.....	245
V.B. TAPAKOVA Problems of formation of the scientific concept human rights: historical and legal aspects	254
The archive pages of the «Bulletin»	
Scientific support of legislative work to improve legislation on the activities of law enforcement agencies: going back to the scientific publications of N.A. Sartayeva	263

ӘОЖ 340.113.1(574)

ТЕРМИНОЛОГИЯНЫ БІРІЗДЕНДІРУ ҚАҒИДАТЫНЫҢ РӨЛІ

Айгүл Көбейсінқызы Махамбетова

Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық
ақпарат институты Лингвистика орталығының
жетекші ғылыми қызметкері, құқық магистрі;
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: mak271079@mail.ru

Аннотация. Көптен қозғалып келе жатқан терминологияны біріздендіру мәселесі қазір де өзектілігін жойған жоқ. Терминдерді бірізді ету, олардың жарыспалылығына жол бермеу ғалымдардың назарында. Бұл жағдайда басты ұстаным – С. Сейфуллин сияқты ғалымдардың тұжырымдары.

Мақалада қолданыстағы құқық актілерінің мәтіндерінде кездесетін лингвистикалық қателердің арасынан лексикалық түрі зерделенеді. Заңнамалық мәтінде лингвистикалық тұрғыдан олқылықтардың болуы оның сапасына теріс әсер ететіні нақты мысалдар арқылы көрсетіледі. Мәселен, бір терминнің не тіркестің аудармаларын түрліше беру. Олар нормативтік құқықтық актілер мәтіндерінде ғана емес, сонымен қатар басып шығарылған сөздіктерден алынған мысалдарда келтіріледі. Сонымен қатар мақалада іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеу, талдау, ғылыми лингвистикалық сараптама жүргізу барысында қол жеткізілген нәтижелер негізге алынды.

Құқықтық актілерге түзетулер енгізу ережелері мен әдіс-тәсілдері заң техникасында жазылған. Солардың бірі сөздерді не цифрларды ауыстыру тәсілі баяндалып, оны сақтамау фактісі ретінде азаматтық заңнамада терминдер мен сөздердің әртүрлі қолданылғаны, олардың деректері көрсетіліп кестеде беріледі. Бұған қоса, отандық электрондық база салаларында түрлі нұсқада мақұлданған терминдердің қысқаша кестесі де жасалды.

Тақырыптың көкейкестілігін ашу үшін мәселені практикалық тұрғыдан зерделеуге де баса назар аударылады. Халықаралық тәжірибе ретінде көршілес елдің аударма саласындағы практикасына шолу жасалады. Олқылықтарға жол бермеу тәсілдерінің бірі ретінде заң мәтінін әзірлеу және осы салада сөздіктер басып шығару барысында сақтау қажет болатын жекелеген талаптар ұсынылады. Қорытынды тұжырымдарды заң шығару практикасында қолдануға болады. Құқықтық мемлекет әлеуетінің бірден-бір көзі – лингвистикалық сауаттылықтың үлгісі болу.

Түйін сөздер: терминдердің бірізділігі қағидаты, аударма қызметі, азаматтық заңнама, заңнамалық акт, қазақ тілінің сөздіктері, электрондық база.

РОЛЬ ПРИНЦИПА УНИФИКАЦИИ ТЕРМИНОЛОГИИ

Махамбетова Айгуль Кобейсиновна

Ведущий научный сотрудник Центра лингвистики Института
законодательства и правовой информации
Республики Казахстан, магистр права;
г. Нур-Султан, Республика Казахстан; e-mail: mak271079@mail.ru

Аннотация. Проблема унификации терминологии также актуальна и сегодня. Ученые уделяют особое внимание унификации терминов, соблюдению их последовательности. В этом контексте наша основная позиция – выводы ученых предшествующих эпох, в том числе С. Сейфуллина.

В статье изучается тип лексических ошибок среди лингвистических, встречающихся

в текстах действующих правовых актов. Лингвистические пробелы в законодательном тексте негативно сказываются на его качестве. Именно они представлены на конкретных примерах. К примеру, различное использование переводов одного и того же термина или словосочетания. Они приводятся не только из текстов нормативных правовых актов, но и на примерах изданных словарей. Также в статье взяты за основу результаты, достигнутые в ходе проведения фундаментальных и прикладных научных исследований, анализа, научной лингвистической экспертизы.

Правила и способы внесения поправок в правовые акты определены в юридической технике. Одним из них является способ замены слов или цифр, этот способ и факт его несоблюдения приводятся в таблице с указанием различных приемов терминов и слов гражданского законодательства, включая данные. Кроме того, составлена краткая таблица терминов, одобренных разными вариантами в отраслях отечественной электронной базы.

Для раскрытия актуальности темы внимание уделяется изучению проблемы в практическом разрезе. В качестве международного опыта представлен обзор практики переводческого дела соседней страны. Как один из подходов недопущения пробелов предлагаются отдельные требования к разработке текста закона и изданию словарей данной области. Выводы могут быть использованы в законотворческой практике. Образец лингвистической грамотности является источником потенциала правового государства.

Ключевые слова: принцип последовательности терминов, переводческая деятельность, гражданское законодательство, законодательный акт, словари казахского языка, электронная база.

THE ROLE OF THE PRINCIPLE OF TERMINOLOGY UNIFICATION

Makhambetova Aigul Kobeyzinovna

Leading Researcher of the Center for Linguistics of the Institute of Legislation and Legal Information

of the Republic of Kazakhstan, Master of Law;

Nur-Sultan, Republic of Kazakhstan, e-mail: mak271079@mail.ru

Abstract. The problem of terminology unification is also relevant today. Scientists pay special attention to the unification of terms, the observance of their sequence. In this context, our main position is the conclusions of scientists of previous eras, including S. Seifullin.

The paper studies the type of lexical errors among the linguistic ones found in the texts of existing legal acts. Linguistic gaps in the legislative text have a negative impact on its quality. They are presented in concrete examples. For instance, different use of translations of the same term or phrase. They are cited not only from the texts of normative legal acts, but also on the examples of published dictionaries. The paper also takes as a basis the results achieved in the course of fundamental and applied scientific research, analysis, scientific linguistic expertise.

The rules and methods for amending legal acts are defined in legal technique. One of them is the method of replacing words or numbers, this method and the fact of its non-compliance are given in a table indicating various methods of terms and words of civil law, including data. In addition, a brief table of terms approved by various options in the branches of the domestic electronic database has been compiled.

To reveal the relevance of the topic, attention is paid to studying the problem in a practical context. As an international experience, an overview of the translation practice of a neighboring country is presented. As one of the approaches to avoid gaps, separate requirements are proposed for the development of the text of the law and the publication of dictionaries in this area. The conclusions can be used in legislative practice. The model of linguistic literacy is the source of the potential law-governed state.

Keywords: principle of the sequence of terms, translation activity, civil legislation, legislative act, dictionaries of the Kazakh language, electronic database.

Кіріспе

Әлемде болып жатқан өзгерістер қолданыстағы құқық саласын да айналып өтпейді. Мысалы, жаңа терминнің, технологиялардың енуі, терминдердің ескіру процесі және сол сияқтылар мемлекетіміздің заң шығару мәдениетіне де өз әсерін тигізеді. Салдарынан бастапқы қабылданған заңдар, кодекстер түзетулерге ұшырап отырады. Сол түзетулер белгілі бір заңи әдіс-тәсілдер мен ережелерге негізделіп енгізіледі. Оларды, яғни ресімдеу тәсілі, талабы мен қағидаларының жиынтығын заң тілімен айтқанда заң техникасы деп аталады. Олар терминологияда бірізділікті ұстануға қатысты термин қолдану практикасын қалыптастыруда маңызды рөлге ие.

Заң саласындағы олқылықтардың қатарына орныққан терминдер мен сөздердің бірізді қолданылмауын жатқызуға болады. Қандай болмасын теріс салдарды, атап айтқанда, құқық нормаларының екіұдайы түсіндірілуін болғызбаудың бірін-бір амалы – заң техникасының тиісті ережелерін сақтау. Нақтырақ айтқанда, бірізділік қағидатын сақтау болып табылады.

Әдістер

Талдау, оның ішінде лексика-стистикалық талдаудың ғылыми әдістері, семантикалық зерттеу әдісі, жалпы шолу және салыстыру негізге алынды.

Негізгі бөлім (талқылаулар мен нәтижелер)

Терминологияны біріздендіру мәселесі термин жасау және оларды қалыптастыру жұмыстарын үйлестіруге, сондай-ақ жарыспалылықты болғызбауға байланысты туындайды. Біріздендіру деп термин шығармашылығы барысында жарыса қолданылып

жүрген баламалардың біріне тоқтап, оны арнаулы ұғымның атауы ретінде терминологиялық лексикада тұрақтандыру процесі түсініледі. Біріздендіру жұмысы, ең алдымен, терминологияда ретсіздік туғызып, жарыса қолданылып жүрген нұсқаларды саралап, солардың бірін тілде орнықтырудан бастау алуға тиіс.

Қолданыстағы терминдер бірізділігінің сақталмауы жайында ғалымдардың тұжырымдары аз болмады. Мәселен, Сәкен Сейфуллин «Оқу-білім майданында» мақаласында бір адамдар «Халық ағарту комиссариаты» деп жазса, басқалары «Оқу халық комиссариаты» деп жазатынын, бұл атауды ретке келтіру қажет» екенін айтқан [1].

Ғалымдар арасында көзқарас қайшылықтарын, бірізділік сақтау мәселесін туғызған терминдер – ерекше сөздер. «Терминнің мағынасына эмоционалды белгі тән емес. Термин қарапайым сөзге қарағанда, арнайы мағынаны білдіреді, яғни айтылған объектіні барлық шынайы жағынан аша түседі, ал әдеттегі ұғымнан нысанның тек жалпылама көрінісін білуге болады» [2, 42-б.]. Терминдер өзіндік ерекшелігіне қарай әр салаға жіктеледі. Солардың бірі – заңнама саласы, оның кейбір терминдерінің қолданылу барысы мақалада зерделенеді.

1998 жылғы 24 наурызда қабылданған «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Заңның 1-бабының 2) тармақшасында¹, аталған Заңның күшін жойған «Құқықтық актілер туралы» Заңның сол бабының 7) тармақшасында да² заңнамалық акт ұғымына анықтама берілген. Анықтамасы бола тұрып, осы тіркестің бірізді берілмегенін әр жылда басып шығарылған заңнама саласының сөздіктерінен көруге болады. Аталған сала бойынша кейбір сөздіктердің кестесі төменде келтірілді.

¹ «Нормативтік құқықтық актілер туралы» 1998 жылғы 24 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z980000213> (қаралған күні: 07.06.2022);

² «Құқықтық актілер туралы» 2016 жылғы 6 сәуірдегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000480/compare> (қаралған күні: 07.06.2022);

Р.с. №	Жылы	Атауы	Термин (қазақ тілінде)	Термин (орыс тілінде)
	1999 ж.	Заңи терминдердің түсіндірмелік-этимологиялық сөздігі	низам, заңдар [3, 131-б.]	законодательство
	2006 ж.	Ағылшынша-орысша-қазақша заң терминдерінің сөздігі	заң шығарушы акт; заң актісі [4, 18, 55, 89-б.]	законодательный акт
	2007 ж.	Қазақстан Республикасы қолданыстағы заңдарының заң терминдері мен ұғымдарының мемлекеттік және орыс тілдеріндегі сөздігі	заңнама	законодательство
			заңнамалық акт [5, 176-б.]	законодательный акт
	2010 ж.	Заң терминдері бойынша сөздер мен сөз тіркестерінің қазақша-орысша сөздігі	заңнама, заңдар жинағы, заң шығару [6, 29-б.]	законодательство
	2013 ж.	Заңнама ұғымдарының тезаурусы	заңнамалық акт [7, 46-б.]	законодательный акт
	2014 ж.	Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. Заңтану	заң актісі	законодательный акт
			заңдар, заңнама [8, 101, 156, 338-б.]	законодательство

Нормативтік құқықтық актінің алғаш қабылданған нұсқасы оның бастапқы (мұрағат) нұсқасы болып саналады. Заңнаманы жетілдіру мақсатында оларға өзгерістер мен толықтырулар енгізу арқылы түзетулер енгізіліп отырады. Осындай түзетулер мынадай:

- 1) норма мәтінінен сөздерді, цифрларды, құрылымдық бөліктерді және т.б. алып тастау;
- 2) сөздерді, терминдерді, цифрларды ауыстыру;
- 3) актінің кейбір құрылымдық бөлігін күші жойылды деп тану;
- 4) актінің қолданыстағы редакциясын жаңа нормамен толықтыру немесе қолданыстағы редакциясын нақтылау;
- 5) заңнамалық актінің қолданыстағы барлық редакциясын немесе оның жекелеген бөлігін өзгерту түрінде жасалады [9, 60-б.]. Мәселен, жоғарыда көрсетілген түзетулер

Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексін (ҚР Азаматтық кодексі)³ де айналып өтпеді. Сол уақыттан бастап 2022 жылғы 21 мамыр аралығындағы өзгерістер тарихына сүйенсек, оған барлығы 136 түзету енгізілгені анықталды және кейбірі төмендегі кестеде ұсынылды.

Онда орыс тілінде бір ғана сөздің қазақ тілінде бірнеше нұсқада жазылғаны байқалады, атап айтқанда, 1998 жылы № 211 Заңмен оның 49-бабы 3-тармағының бірінші абзацындағы «заң» (законом) деген сөз «заң актілері» (законодательными актами) деген сөздермен ауыстырылса⁴, 2011 жылы № 421-IV Заңмен 37-бабының 2-тармағындағы «заңдар» (законодательством) – «заңнамалық актілер» (законодательными актами) деген сөздермен ауыстырылған⁵. Мұндағы «закон», «законодательство» сөздерінің «заң» деп қолданылғанын да көруге болады.

³ 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім). URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/archive/docs/K940001000/> (қаралған күні: 07.06.2022);

⁴ «Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіне (жалпы бөлім) және «Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексін (жалпы бөлім) күшіне енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 1998 жылғы 2 наурыздағы № 211 Қазақстан Республикасының Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z980000211_compare (қаралған күні: 07.06.2022);

⁵ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне азаматтық заңнаманы жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2011 жылғы 25 наурыздағы № 421-IV Қазақстан Республикасының Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000421_compare (қаралған күні: 07.06.2022);

Құрылымдық бөлік	Қолданыстағы редакция (атау тұлғасында)	Орыс тілінде (атау тұлғасында)	Мұрағат нұсқасы	Өзгертілген жылы, Заң №
1-баптың 2, 4-тармақтары, 2-баптың 3-тармағы және басқа да баптар	заң құжаттары	законодательные акты	24.12.2001	---
2-баптың 2-тармағы	заңнамалық актілер		---	25.03.2011, № 421-IV
7-баптың 4) тармақшасы	заң құжаттары		24.12.2001	---
	заңнамалық актілер		---	27.02.2017, № 49-VI
8-баптың 2-тармағы	заң құжаттары		24.12.2001	---
	заңнамалық актілер		---	25.03.2011, № 421-IV
38-баптың 4-тармағы, 192-баптың 5-тармағы	заң актілері		24.12.2001	---
85-баптың 4-тармағы бірінші абзацы екінші абзацы	заң құжаттары		24.12.2001	---
	заң актілері		---	13.10.2003, № 486-II
132-баптың 3-тармағы, 133-баптың 1-тармағы	заң актілері		---	03.06.2003 № 426
299-баптың 3-тармағы	заң актілері		---	17.01.2002 № 285-II
34-баптың 3-тармағы	заң құжаттары		24.12.2001	---
	заңнамалық актілер		---	27.04.2012, № 15-V

Мемлекетіміздің нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесінде берілген құжаттарға шолу жасау барысында «заңнама» деген сөз БҰҰ Бас Ассамблеясы 1979 жылы 17 желтоқсанда қабылдаған «Құқықтық тәртіпті сақтау бойынша лауазымды тұлғалар тәртібі Кодексінің» 1, 3-баптарында «law», «legislation»⁶ деген терминдердің аудармасы ретінде алынғаны анықталды. Сонымен қатар «Қазақстан Республикасының азаматтығы туралы»

1991 жылғы ҚР Заңының 2 және 17-баптарында «законодательство» сөзі «заңнама» деп қолданылған⁷. Осы қысқаша шолудан «законодательство» сөзінің «заңнама» деген аудармасы нормативтік құжаттарда 1979 жылдан бастап қолданылады деп тұжырымдауға болады. Дегенмен азаматтық заңнамада оның «закон» деген сөздің де аудармасы ретінде кәдеге асқаны көрінеді. Жіберілген олқылық салдарынан, біріншіден, актіге түзетулер енгізу барысында орыс

⁶ 1979 жылы 17 желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясының 34/169 қарарымен қабылданған «Құқықтық тәртіпті сақтау бойынша лауазымды тұлғалар тәртібінің Кодексі». URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/O7900000001/compare> (қаралған күні: 07.06.2022);

⁷ «Қазақстан Республикасының азаматтығы туралы» 1991 жылғы 20 желтоқсандағы № 1017-XII Қазақстан Республикасының Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z910004800/_compare (қаралған күні: 07.06.2022);

тіліндегі бір ғана сөз ауыстырылған кезде қазақ тілінде ол бірнеше нұсқада берілгендіктен, оның бірнеше нұсқасын өзгертуге тура келеді, екіншіден, нақты аудармасы бола тұрып, оның орнына басқа сөздің аудармасын қолдану норманың бұрмалануына алып келеді. Ал бұған жол беруге болмайды, өйткені «заңнамалық актінің мәтінінде орныққан терминдер мен кеңінен қолданылып жүрген сөздер, субъектілер жеңіл қабылдайтындай сөз орамдары пайдаланылуға тиіс» [9, 7-б.].

Сонымен қатар бірнеше сөз бірдей мағынада аударылған нормалар да орын алған. Мәселен, Азаматтық кодекстің 3-бабының 2-тармағында «в актах законодательства» тіркесі «заң актілері» деп аударылса, «законодательные акты» деген тіркес аудармасының бір нұсқасы да осындай. 4-бапта «акты гражданского законодательства» деген тіркес «азаматтық заң құжаттары», 267-баптың 1-тармағында «акт государственного органа» – «мемлекеттік органның құжаты» деп берілсе, 15-баптың 6-тармағында, 35-баптың 1-тармағында және кейбір бөліктерде «документ» деген сөздің аудармасы да «құжат» деп алынған. Бұған қоса мәтін бойынша «законодательство» сөзі бірде «заң», бірде «заңдар» деп берілсе, 42-баптың 5-тармағында, 159-баптың 4-тармағында, 228-баптың 1-тармағында және басқа да баптарда «закон» деген сөз «заң» деп аударылған.

1998 жылғы 2 наурыздағы № 211 Заңымен

ҚР Азаматтық кодексі «85-баптың 3-тармағы «жауапты болады және» деген сөздерден кейін «егер заң актілерінде өзгеше көзделмесе» деген сөздермен толықтырылды»⁸. Осыдан 1998 жылы «законодательный акт» деген тіркестің «заң актілері» деген аудармасының қолданылғаны көрінеді. Яғни бұл жерде заңнамалық актілерде бірыңғай терминологияны пайдалану талабы сақталмаған.

Бірыңғай терминологияны қалыптастыру жолдарының бірі – терминологияның ортақ базасын жасау. Осындай база, атап айтқанда ғылым, білім, техника мен экономика, қоғамдық-әлеуметтік өмірдегі термин сөздердің бірыңғай республикалық терминологиялық электрондық базасында (Терминологиялық база)⁹ қазақ терминологиясын жүйелеудің жаңа талаптарын жүзеге асыру көзделген. Ақпараттық құралдың мақсаттары – терминологиялық лексиканы біріздендеру, оның қорын толықтыру, терминдер мен атауларды қазақ тілі нормаларына сәйкестендіріп реттеу, қолдану тиімділігін арттыру. Базада жалпы алғанда 30 сала қамтылған.

Терминдердің бірізділігі тұрғысынан талдау жүргізілген сала – сәулет және құрылыс саласы. Онда барлығы 10613 термин қамтылған деп көрсетілгенімен, олардың нақты саны 10117-ні құрайды. Ең аз термин «ш» әрпіне 1 термин болса, ең көбі «т» әрпіне – 1294. Әртүрлі редакцияда жазылған кейбір терминдер төмендегі кестеде берілді.

№	Термин (қазақ тілінде)	Термин (орыс тілінде)	Басқа салада берілген нұсқасы
	түрпітас	абразив	1) 2016 жылы бекітілген терминдер бөлімінде, Механика және машинатану, Машинажасау, Көлік және қатынас жолдары салаларында «қажак»; 2) 2005 жылы бекітілген термин бөлімінде «абразивы» – «түрпітас (техн.)»; 3) Энергетика, Су шаруашылығы, Кен ісі және металлургия салаларында «абразив, түрпі»; 4) Геология, геодезия және география саласында «абразивы» – «түрпілер»; 5) Тамақ өнеркәсібі және тұрмыстық қызмет саласында «түрпі»

⁸ «Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексіне (жалпы бөлім) және «Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексін (жалпы бөлім) күшіне енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 1998 жылғы 2 наурыздағы № 211 Қазақстан Республикасының Заңы. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z980000211/_compare (қаралған күні: 07.06.2022);

⁹ Бірыңғай республикалық терминологиялық электрондық базасы. URL: <https://termincom.kz/about> (қаралған күні: 07.06.2022);

сіңіргіштік, абсорбция	абсорбция	1) 2018 жылы бекітілген термин бөлімінде, Көлік және қатынас жолдары, Биология, Экология салаларында «абсорбция»; 2) 2017 жылы бекітілген термин бөлімінде, Физика және астрономия, Машинажасау, Химия, Медицина, Ауыл шаруашылығы, Су шаруашылығы, Энергетика, Іс жүргізу және мұрағат ісі, Тамақ өнеркәсібі және тұрмыстық қызмет салаларында «абсорбция, сіңірілу, сіңіру»; 3) 2006 жылы бекітілген термин, Бекітілген терминдер жинағы бөліктерінде «опталу, опталыс (хим)»; 4) Жеңіл және тоқыма өнеркәсібі саласында «сіңіру»; 5) Философия және саясаттану саласында «сіңісу»; 6) Заңтану саласында «абсорбция, сорылу»
адгезия, жабысқақтық	адгезия	1) Механика және машинатану саласында «адгезия, тұтасу»; 2) Энергетика саласында «жабысқақтық»; 3) Машинажасау, Химия салаларында «адгезия»; 4) Биология, Медицина салаларында «жабысулық»; 5) Кен ісі және металлургия саласында «адгезия, тұтасым»; 6) Ауыл шаруашылығы саласында «жабысу»; 7) Жеңіл және тоқыма өнеркәсібі саласында «адгезия, жабыстыру» осы салада
күнқағар	антисолнце	«бриссоль» – «күнқағар»
бетонсындырғыш	бетонолом	«электробетонолом» – «электр бетонбұзғыш»
ұршықты блок	блок вертлюжный	«вертлюжий» – «ұршық», «ұршықбас»
іргеқабат блогы	блок цокольный	«этаж цокольный» – «ірге қабат»

Сонымен бірге көрсетілген терминология базасында 1971 – 1981 жж. бекітілген терминдер арасында «законодательство» терминінің 1) заңдар; 2) заң шығару (заң саласы) деп бекітілгені анықталды. Осыдан бірыңғай терминология талабын сақтап, мақұлданған сөздер мен терминдерді қолдануда бірізділік қағидатын ұстану қажет деген тұжырым жасауға болады.

Қазіргі заман, әсіресе, пандемия жағдайы әлемді цифрландыру форматына тез ауыстырып жіберді. Бірер жыл бұрын қағаз форматында көрсетілетін қызметтер, жұмыс және т.б. электрондық форматқа көшірілді. Бұл заңнама саласына да өз әсерін тигізді. Мәселен, қашықтан жұмыс істеуді құқықтық реттеу тұрғысынан жетілдіру мақсатында ҚР Еңбек кодексіне тиісті өзгерістер мен толықтырулар¹⁰ енгізілді. Өз-

герістердің көп бөлігі жазбаша нысанда берілетін кез келген құжат түрін электрондық нұсқасына ауыстыруға қатысты болды. Ал толықтырулар «қашықтан аралас жұмыс істеуді», «қашықтан жұмыс істеуді», олардың тәртібін, реттелуін қамтыды. Әр уақыт кезеңінде азаматтық заңнамаға жасалған түзетулердің белгілі бір қажеттіліктен туындағаны сөзсіз. Дегенмен түзетулер барысында бірізділік қағидатын сақтау – міндетті талаптардың бірі. Оны сақтамаудың теріс салдарға алып келетіні зерделеп өткен кестеден анық көрінді.

Қозғалып отырған мәселе бойынша *халықаралық тәжірибе ретінде* Армения Республикасының аударма қызметі тәжірибесіне тоқталуға болады. Армения Республикасы Әділет министрлігінің «Аударма орталығы» мемлекеттік коммерциялық емес

¹⁰ «Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне қашықтан жұмыс істеудің құқықтық реттелуін жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2021 жылғы 1 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2100000061/compare> (қаралған күні: 07.06.2022)

ұйымында аударма жұмыстары АСТ ЕН 15038 «Аударма қызметтері: көрсетілетін қызметтерге қойылатын талаптар» стандартының (Стандарт) талаптары негізінде ұйымдастырылады. Армения Республикасында осы Стандарт 2008 жылдан бастап Аударма орталығын құру бойынша жұмыстар шеңберінде қолданылады. Көрсетілген Стандартта аударма қызметтерін ұсынушылар басшылыққа алатын жекелеген 95 талап белгіленген. Онда аударма процесінің жалпы ұйымдастырылуына, осы процеске қатысатын адами және техникалық ресурстарға, сапаны қамтамасыз ету тетіктеріне, жобаларды басқаруға, қызметтер көрсету рәсімдеріне қатысты талаптар қамтылған. Атап айтқанда, Стандартта белгіленген шарттарға сәйкес Орталықтың кәсіби құрамы халықаралық деңгейде кеңінен қолданылатын Традос компьютерлік бағдарламасымен жұмыс істейді, ол «аудармаларды сақтау банкі» және «терминдер базасы» болып бөлінеді, оған барлық аударма мен қолданылатын термин енгізіледі, осылайша терминдерді дәйекті қолдану мүмкіндігін туғызады, бір мезгілде аударма процесінің тиімділігін арттыра отырып, ұқсас, қайталанатын қызметті көрсету кезінде ресурстарды тиімді пайдалану және т.б. арқылы аудармалардың теңтүпнұсқалылығы дәрежесіне кепілдік береді¹¹.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, құқықтық әлеуеті жағынан қандай болмасын кез келген құжат түрін әзірлеу барысында сөздер, тіркестер мен терминдердің бірізді қолданылуының маңызы зор. Осыны ескере отырып, төмен-

дегідей тұжырым жасауға болады:

құқықтық актілерге түзетулер енгізу мақсаты көзделген құжаттарды әзірлеу барысында қолданыстағы орныққан сөздер мен бекітілген терминдерді мәтін бойынша бірізді қолдану;

аталған қағидатты сақтау үшін мәтіннің соңғы электрондық нұсқасын құжаттағы сөзді, тіркестерді іздеу командасы арқылы олардың бірізді жазылғанын не жазылмағанын тексеру, әртүрлі қолданылған жағдайда дұрыс нұсқасына ауыстыру сияқты редакциялау сипатындағы жұмыстарды күшейту;

құжатты әзірлеу барысында түзетулер енгізіліп отырған нормативтік актінің мәтініндегі бірізді қолданылмаған сөздер мен тіркестерді мүмкіндігінше дұрыс нұсқасымен ауыстыру;

бірыңғай терминдер базасын одан әрі жетілдіру, заңнамалық құжаттарды әзірлеу кезінде бекітілген терминдерді басшылыққа алу;

құжат мәтінін әзірлеудің соңғы сатысында ортақ редакциялау, терминдерді біріздендіру жұмыстары үшін келісуден өткен құжатты бірізділікке келтірудің, қолданыстағы заңнамамен сәйкес келтіру жұмыстарын тыңғылықты түрде жалғастыру;

заңнама саласына қатысты кез келген әдеби құралды, мысалы, сөздікті әзірлеу барысында қолданыстағы заңнамада орныққан, анықтамасы берілген терминдер мен сөз тіркестерін басшылыққа алу керек. Сонымен қатар көрсетілген жұмыстарды қоса атқару үшін бір немесе бірнеше жауапты қызметкерді тағайындап, оларды қызметтік функцияларына енгізу ұсынылады.

ӘДЕБИЕТ

1. Шүленбаев Н.Қ. Терминдерді қалай дұрыс біріздендіреміз? 05.03.2018. URL: <https://termincom.kz/articles/?id=67>
2. Исакова С.С. Қолданбалы терминология. Оқу құралы. – Ақтөбе, 2015. 175 б.
3. Ізімұлы М. Заңи терминдердің түсіндірмелік-этимологиялық сөздігі. – Алматы: «Сөздік-Словарь», – 1999. – 312 б.
4. Окушева Г.Т., Жанаділова З.М., Еркінбаева Л.Қ. Ағылшынша-орысша-қазақша заң терминдерінің сөздігі. Алматы: Нұр-пресс, – 2006. –106 б.
5. «Қазақстан Республикасы қолданыстағы заңдарының заң терминдері мен ұғымдарының мемлекеттік және орыс тілдеріндегі сөздігі». «Словарь юридических терминов и понятий действующего законодательства Республики Казахстан на государственном и русском языках» – Астана: «Қазақстан Республикасының Заң шығару институты» ЖШС, 2007. – 1000 б.

¹¹ ГНКО «Центр переводов Министерства юстиции Республики Армения». URL: <http://www.translation-centre.am/ru/tasks.html> (қаралған күні: 07.06.2022)

6. Заң терминдері бойынша сөздер мен сөз тіркестерінің қазақша-орысша сөздігі/ Құраст. Н.Ә. Құлымбетов, Г.К. Мылтықбаева, Г.Ә. Жүнісова. – Алматы: Қазақстан Республикасы ИМ Академиясының ҒЗжРБЖҰБ, 2010. – 92 б.
7. Д. Омахұлы. Заңнама ұғымдарының тезаурусы. – Алматы, «Сөздік-Словарь», 2013. – 192 б.
8. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. Заңтану/ Жалпы ред. басқ. М.Б. Қасымбеков. – Алматы: «ҚАЗАқпарат» баспа корпорациясы, 2014. – 532 б.
9. Нормативтік құқықтық актілерді ресімдеу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар (заң техникасы): Әдістемелік құрал / Авт. ұжым басш. мен ред. Р.Қ. Сәрпеков – Астана: «Қазақстан Республикасының Заңнама институты» ММ, 2019. – 160 б.

REFERENCES

1. Shulenbaev N.K. *Terminderdi қалай durys birizdendiremiz?* 05.03.2018. URL: <https://termincom.kz/articles/?id=67>
2. Isakova S.S. *Қолданбалы терминология. Оқу құралы.* – Ақтөбе, 2015. 175 б.
3. Izimұly M. *Заңи терминдердің тысіндирмелік-etimologiyalyқ сөздігі.* – Almaty: «Sөzdik-Slovar'», – 1999. – 312 b.
4. Okusheva G.T., Zhanadilova Z.M., Erkinbaeva L.Қ. *Ағылшынша-орысша-қазақша заң терминдерінің сөздігі.* Almaty: Nұr-press, – 2006. – 106 b.
5. «Қазақстан Respublikasy қолданystау заңдарының заң терминдері мен ұғымдарының мемлекеттік және орыс тilderіндегі сөздігі». «Slovar' yuridicheskikh terminov i ponyatii deistvuyushchego zakonodatel'stva Respubliki Kazakhstan na gosudarstvennom i russkom yazykakh» – Astana: «Қазақстан Respublikasynың Заң шығару институты» ZhShS, 2007. – 1000 b.
6. Заң терминдері бойынша сөздер мен сөз тіркестерінің қазақша-орысша сөздігі/ Құраст. Н.Ә. Құлымбетов, Г.К. Мылтықбаева, Г.Ә. Жүнісова. – Алматы: Қазақстан Республикасы ИМ Академиясының ҒЗжРБЖҰБ, 2010. – 92 б.
7. Д. Омахұлы. Заңнама ұғымдарының тезаурусы. – Алматы, «Сөздік-Словарь», 2013. – 192 б.
8. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. Заңтану/ Жалпы ред. басқ. М.Б. Қасымбеков. – Алматы: «ҚАЗАқпарат» баспа корпорациясы, 2014. – 532 б.
9. Normativтік құқықтық актілерді ресімдеу жөніндегі әдістемелік ұсынымдар (заң техникасы): Әдістемелік құрал / Авт. ұжым басш. мен ред. Р.Қ. Сәрпеков – Астана: «Қазақстан Respublikasynың Заңнама институты» ММ, 2019. – 160 б.

